

Leidse Studenten in 1848:

Alexander VerHuell en Conrad Busken Huet

"Studenten-tijd - gelukkige dagen! waarin het ligchaam altoos vol van kracht, de borst vol van moed, het hart vol van liefde, het hoofd vol van geest en de beurs leeg is. - Dagen van strijd en ontwikkeling, waarin men dweept met al wat edel is, en toch vaak het onedele doet, waarin men God lief heeft boven alles, en toch soms profaneert, waarin men gloeit van menschenmin, en om philanthropie lacht, waarin men rein is als de reinste der engelen tegenover een meisje van zestien jaar, en een Fau Blas voor een dikke boerenmeid." (1)

Hoe heeft de studentengeneratie, waartoe Alexander VerHuell behoorde, auteur van de bevlogen regelen hierboven, gereageerd op de revolutie van 1848? Liet zij zich door de vernieuwingsidealen inspireren, wees zij ze af, of bleef zij er onverschillig onder? Om daar enigszins een antwoord op te kunnen geven, moet eerst iets meer gezegd worden over de situatie waarin de Leidse studenten zich in die tijd bevonden.

Blijkens de *Studenten-Almanak voor het schrikkeljaar 1848* waren er in totaal 398 studenten ingeschreven, voor het merendeel juristen (230). Dit was iets meer dan één procent van het aantal inwoners, dat eind december 1848 precies 38.763 zielen bedroeg. (2) Maar sociaal - economisch gezien vormde deze kleine bevoorrechte groep een factor om rekening mee te houden: veel Leidenaren waren op de een of andere manier van de studenten afhankelijk. Hun onderwijs werd verzorgd door 35 hoogleraren, verdeeld over de 5 faculteiten, met aan het hoofd rector magnificus A.H. van der Boon Mesch. Zo waren er aan de faculteit der rechtsgeleerdheid, naast H.W. Tydeman en H. Cock nog de oude C.J. van Assen en de populaire Thorbecke verbonden, en in de faculteit der wijsbegeerte en letteren treft men o.a. eminente mannen aan als Bake en Geel.

Ook in de naamlijst der studenten staan personen vermeld, die nog niet vergeten zijn: de historicus Robert Fruin, de letterkundige S.A. Naber, de scheikundige J.A.C. Oudemans en diens plantkundige broeder C.A.J.A. Oudemans, literator en kunstkenner Carel Vosmaer, Alexander VerHuell, illustrator van Klikspaan's *Studententypen*, en Conrad Busken Huet, de belangrijkste criticus van de negentiende eeuw. Op de positie van die twee laatsten wil ik straks wat nader ingaan.

Over de problemen waarvoor de stad Leiden zich in de negentiende eeuw gesteld zag (zoals ernstige cholera-epidemieën, werkloosheid, etc.) wordt men geïnformeerd in het vierde deel van P.J. Blok's standaardwerk *Geschiedenis eener Hollandsche Stad*. (3) Leiden was

een rustig provincieplaatsje, echter niet alleen meer met trekschuiten en diligences, maar nu ook door een spoorlijn met de rest van de wereld verbonden.

Daaruit drongen in het begin van het jaar 1848 onrustbarende berichten door. Onder invloed van de volksbewegingen in het vaderland had de Raad al in januari om versterking van het garnizoen gevraagd, in het bijzonder met cavalerie; dit verzoek vond echter geen gehoor. Op 25 februari verschijnen de eerste medelingen over de woelingen te Parijs in de *Leydsche Courant*; er wordt een vrijwillig korps rustbewaarders gevormd, dat naast garnizoen en schutterij zou optreden, als dit nodig mocht zijn. (4)

Dan wordt de ommezwaai van Willem II bekend - zoals men weet in één nacht van conservatief liberaal geworden - en vlak daarop het bericht over de taak, op 17 maart aan Thorbecke en Luzac opgedragen; dit wordt door de studenten met instemming ontvangen:

LEYDEN, 23 Maart.

HH. Studenten hebben Maandag 11. besloten om den Heer Curator Luzac en den Hoogleeraar Thorbecke uit hoofde hunner bijzondere betrekking tot onze Hoogeschool eene serenade te brengen, als eene hulde bij hunne benoeming tot leden van de Commissie tot herziening der Grondwet. Beide Heeren hebben dit aanbod welwillend aangenomen onder voorbehoud van nadere tijdsbepaling, uit hoofde hunner drukke werkzaamheden. (5)

En die serenade was niet het enige blijk van betrokkenheid bij de actuele politiek. Enige dagen later kon men in de krant lezen dat ook de studenten zich in een rustbewaarderscorps hadden verenigd. (6) Een der eersten die de wapenen aangordde was Alexander VerHuell, die met zijn 26 levensjaren tot de ouderen der *spes patriae* behoorde. In totaal traden meer dan 200 studenten tot het corps toe; het opperbevel werd opgedragen aan prof. J.F. van Oordt J.W. zn., die zich reeds ten tijde van de Belgische Opstand als luitenant bij de Compagnie Groninger Studenten had onderscheiden. De geweren werden na enige vertraging geleverd door het Ministerie van Oorlog; dadelijk sloeg men aan het exerceren. Al spoedig volgden marsen naar het Katwijkse duin, waar men zich in het schijfschieten kon bekwamen. (7) VerHuell leverde een prent voor de *Almanak* van 1849, waar hij vele jaren later het volgende bijschrift aan toevoegde:

Alleraardigst, die marsch naar Katwijk-buiten en terug! Mijn troepje, allen in dezelfde lichte, linnen zomerjasjes, voorop; allen goede, vroolijke, stevige "soldaten der ouder garde", zingende den geheelen weg over, niетtegenstaande een stortregen geen drogen draad ons aan het lijf had gelaten. Zelfs de ruwe snorbaard der Infanterie, tijdelijke commandant van het bataljon Minervazonen, had er plezier in. De scherpschutter, die allen scherpschutters de baas is, heeft reeds menig een dier rustbewaarders voorgoed te ruste gelegd, maar hun, wier namen ik nu en dan nog vermeld zie, mogen deze bladen den groet toebrengen van den ouden wapenbroeder [!], die nimmer hun gulle sympathie en blijkbare welwillendheid vergeten zal. (8)

Ongeregeldheden deden zich echter in het geheel niet voor, of het moest zijn, dat de burgemeester op een achtermiddag enige predikanten en professoren (waaronder de aanvoerder der rustbewaarders) de deur van het Huiszittenhuis (armenhuis) uitsmeet "waarop hij zelve, om zich aan de loftuitingen der menigte te onttrekken, door een achterdeurtje naar huis sloop." De rustbewaarders vonden dit ongepast, men sprak van ontslag nemen en ontbinden, en tegen de grote vacantie was er geen rustbewaarder meer over. (9)

Het hoeft ons niet te verbazen dat de studenten om hun "vaderlandslievende" houding luide geprezen werden; men sprak er zijn voldoening over uit, dat zij zo voordelig afstaken bij die uit het buitenland. (10) Toch is dat niet alles wat er over te zeggen valt. Toen de gevluchte leider van het revolutionaire Duitse Studentenlegioen, Carl Formes, in Amsterdam de rol van Pietro in de *Muette de Portici* kwam vertolken, snelde VerHuell er dadelijk per spoor-trein heen, en was ademloos van bewondering voor de baszanger met zijn korte vissersbroek, gespierde benen, en een "duivelschen brio".

(11) Enige dagen later bezocht Formes de Leidse Sociëteit. VerHuell: Wij hadden eenige tafels aan elkaar geschoven, en hoorden hem zijn romaneske avonturen verhalen en zijn ontvluchting. Een vrouw had hem, gevangene, bij het afscheidnemen, met een zoen een penneschachtje tusschen de lippen gedrukt, waarin een rolletje papier, op hetwelk geschreven stond, dat hij van de stoomboot, wanneer er geroepen werd "een man overboord!" terstond in de rivier moest springen, om dan aan wal een paard te vinden en het noodige voor zijn vlucht. Dit plan was gelukt. In den barricadekrijg had hij twee wonden bekomen - een lanssteek in de zijde en een sabelhouw op het hoofd. Door eenigen

(12) onzer liet hij dit litteken op zijn breed schedel betasten.

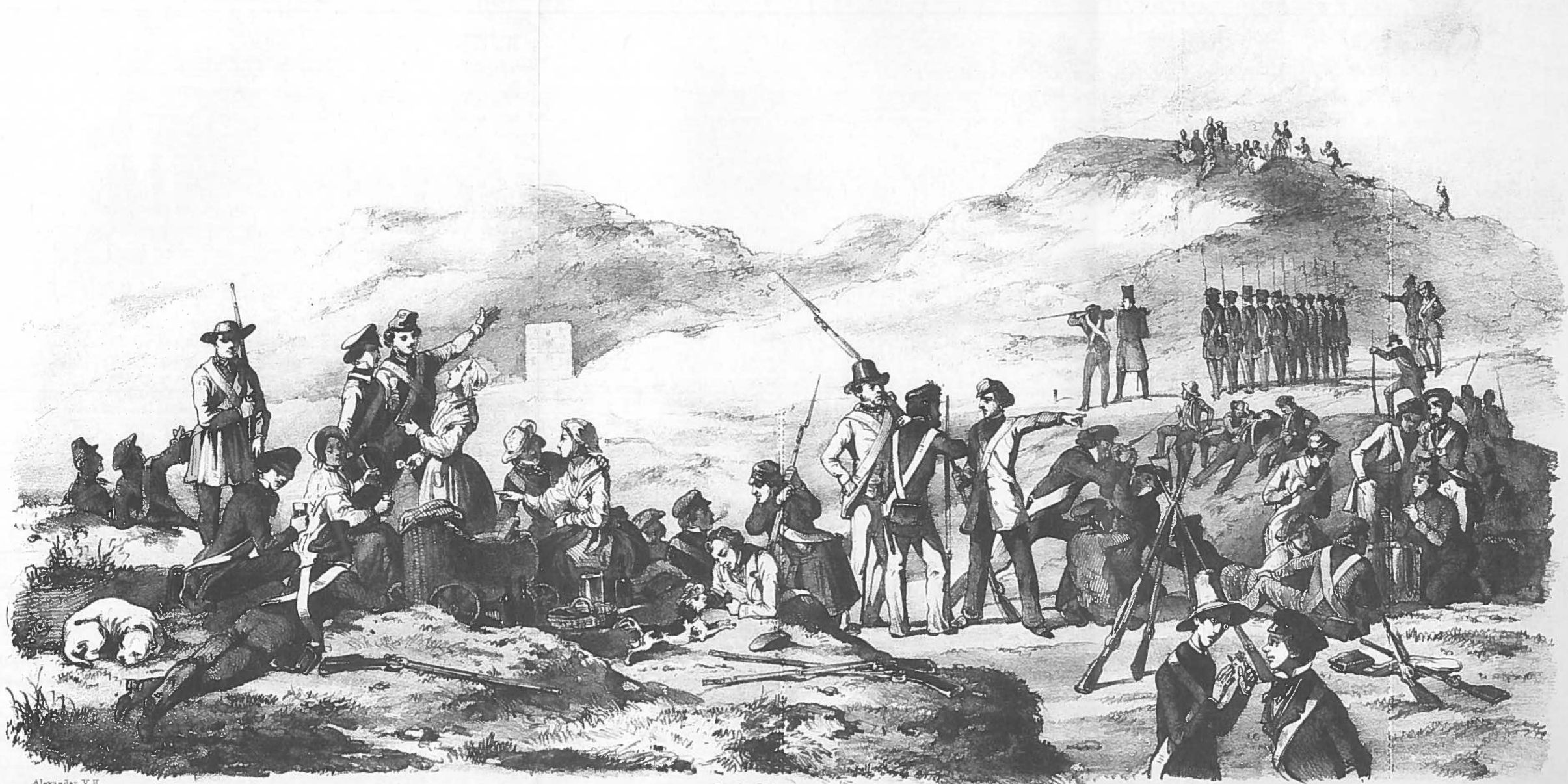

Een en ander geeft blijk van een nogal tweeslachtige houding. Enerzijds wilde men de orde handhaven, anderzijds dweepte men met romantische vrijheidshelden uit het buitenland. Over één student hebben we het nog niet gehad. Hoe hield Conrad Busken Huet zich onder dit alles? Hij was in dat jaar, blijkens de almanak, nauw bij allerlei activiteiten betrokken; we zien hem vermeld als Ab-actis van het *Collegium Civitatis Academicæ Lugduno-Batavæ Supremum*, maar ook als lid van de *Sub-Commissie van Weldadigheid*, terwijl hij tevens deel uitmaakt van de *Commissie voor de Redactie van den Almanak*, waaraan hij enige bijdragen leverde. (13) Laten we over hem zijn studiegenoot Naber aan het woord:

In zijne jeugd had hij hart voor theologie en letteren: de geschiedenis van den dag ging zoo goed als onopgemerkt aan hem voorbij. In den tijd dat hij in Leiden verkeerde, werden waarschijnlijk door de studenten minder couranten gelezen dan tegenwoordig; maar mijne tijdgenoten herinneren zich toch, hoe wij in 1848 de Februari-revolutie begroetten als het aanbreken van een nieuwen tijd. Trokken wij elkander de *Indépendance* niet uit de handen? dweepten wij niet met het herboren Frankrijk? wat waren wij opgewonden, toen de Grondwets-herziening was toegezegd! [...] Huet heeft van dit alles niets bespeurd." (14)

Zelf zou Huet later verklaren: "Mij is de beteekenis van 1848 en het geen daaraan vooraf is gegaan, alleen bij overlevering bekend; van eene poëzie dier beweging heb ik in de werkelijkheid nooit iets bespeurd; hare resultaten aanschouwend kan ik haar veroordeelen, zonder met eigen idealen te breken." (15) Dat lijkt enigszins in tegenspraak met de scherpe karakteristiek die hij in zijn roman *Robert Bruce's Leerjaren* (1875) van de studenten in 1848 gegeven heeft, en die mij geschikt lijkt om deze bijdrage mee te besluiten:

"Eigenlijk kan men de houding van de Nederlandsche studenten dier dagen niet zonder weêrzin gedenken. De verwachtingen, die sedert 24 Februari te Parijs gezegevierd hadden en overal elders in Europa de harten van tienduizenden deden kloppen, verdienden de sympathie van elke, ook van de Nederlandsche jeugd. Daartegen de wapenen op te vatten scheen van een vroegen ouderdom, van voosheid, van een bedroevend gebrek aan geestdrift te getuigen. Waarom, zou men willen vragen, waarom niet met de Parijsche broeders op eene barrikade gestreden en de Algerijnsche kogels van Cavaignac getrotseerd, liever dan zich met verroeste schutterij-geweren te laten wapenen en van een drillmeester zonder opvoeding te leeren, hoe men met oude vuursteen een nieuwe denkbeelden doodt? Doch zoover gingen de nagedachten der meesten toen niet. De nooden en behoeften, voor welke elders gestreden werd, stonden hun slechts schemerachtig voor den geest. Zij gehoorzaamden alleen aan het onbestemde gevoel, dat zekere gevaren de openbare orde, mogelijk wel de beurs hunner ouders of de eer hunner zusters bedreigden. De meerderheid had genoeg aan de voor-

"Wij zijn Rustbewaarders, - jij hebt je door je onmenschelijk gebrul en schandelijk lawaai al meermalen aan rustverstoring schuldig gemaakt - wij hebben je nu op heeter daad betrapt, 't is *onze* plicht, om je op te brengen - en of je spartelt en schopt, en scheldt - dat zal je niets helpen - jij gaat mee naar de Hoofdwacht - ouwe jongen, en je wapens ook, Corpora delicti!" (Alexander VerHuell, *Zoo zijn er!* pl. 42)

'Nog niet georganiseerde, doch wel bewapende Rustbewaarders mar-
cheerende naar een Singel, om aldaar te bivouakeeren.' (Alexander
VerHuell, *Zoo zijn er!* pl. 43)

stelling, dat langs den weg der gewapende revolutie geene verbetering van maatschappelijken toestand, zoo die noodig werd bevonden, te verkrijgen was." (16)

Peter van Zonneveld

Noten

- 1) Alexander V.H. *Schetsen met de pen*, Amsterdam 1853, pp. [II-III].
- 2) *Lijsten der volkstelling binnen Leiden*, Secretarie-Archief 1575-1851, No. 1090 (Gemeente-Archief Leiden).
- 3) 's-Gravenhage 1918.
- 4) *Hollandsche stad* IV, p. 123. Zie voor achtergrondinformatie: Dr. J.P. Duyverman, 'Revolutie in Leiden'. in: *Jaarboekje voor geschiedenis en oudheidkunde van Leiden en omstreken* 53 (1961), pp. 91-99.
- 5) *Leydsche Courant*, Vrijdag 24 Maart 1848.
- 6) *Leydsche Courant*, Vrijdag 31 Maart 1848
- 7) *Studenten-Almanak* 1849, pp. 100-101.
- 8) *Studenten-Schetsen*, Leiden z.j., t.o. plaat 30.
- 9) *Studenten-Almanak* 1849, p. 101; voor uitvoeriger informatie: C. van Vollenhoven, 'Thorbecke en het Leidsche huuszittenhuis', in: *Jaarboekje voor geschiedenis en oudheidkunde van Leiden en Rijnland* 25 (1932-1933), pp. 14-25.
- 10) C. Pruys van der Hoeven, *Akademieleven*, Utrecht 1866, p. 39.
- 11) *Scherts en Ernst*, Leiden z.j., t.o. plaat 12.
- 12) Idem, *Ibidem*, t.o. plaat 13.
- 13) 'De Duivelstreê' en 'Familie over' werden herdrukt in *Groen en Rijk*, onder het pseudoniem Thrasybulus (1854).
- 14) S.A. Naber, *Vier Tijdgenooten*, Haarlem 1894, pp. 42-43. Zie ook: G. Colmjon, *Conrad Busken Huet, Een groot Nederlander*, Den Haag 1944, pp. 170-171. Met de *Indépendance* is naar alle waarschijnlijkheid de *Indépendance Belge* bedoeld, die vanaf 1831 te Brussel verscheen, en een van de belangrijkste couranten van Europa was.
- 15) In: *Potgieter 1860-1875, Persoonlijke herinneringen*, Amsterdam 1877, pp. 117-118.
- 16) Geciteerd naar: *Historische en Romantische Werken en Reisherinneringen*, deel X, *Robert Bruce's Leerjaren*, Haarlem 1900, p.2,